

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ

ВІСТНИК.

КНИЖКА XII.

За грудень 1901 року.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

З М І С Т

дванацятої книжки за грудень 1901 року.

	Стор.
<i>Над морем, фрагмент, П. Карманського</i>	253 - 256
<i>Московська „каверза“, оповідане Гр. Коваленка-Кол.</i>	256 - 261
<i>Вирід, оповідане Осипа Шпитка (кінець)</i>	262 - 288
<i>Між духовними батьками, нарис Антипа Гонти</i>	289 - 298
<i>Візія костей, Л. Т.</i>	299 - 300
<i>За один рік, нарис Андрія Верховинця</i>	301 - 313
<i>На півночі, Ю. С.</i>	314 - 316
<i>Перед досвітом, драма Стефана Вакано (кінець)</i>	217 - 350
<i>Поручник Густль, новеля Артура Шніцлера (кінець)</i>	351 - 360
<i>Із переспівів Павла Грабовського:</i>	
I. Ілля Муромець	361 - 362
II. Святийгор	262 - 363
III. Як перевелись богатирі на святий Русі	363 - 364
<i>Народопросвітні книжки, Вільхівського</i>	112 - 127
<i>Зі споминів засланоного без суду, Миколи Ковалевського (кінець)</i>	128 - 149
<i>Сервітути і розмежування ґрунтів на правобережній Україні, Ф. І. Немоловського</i>	150 - 158
<i>Уваги на сучасні теми:</i>	
VIII. Справа українсько-руського університету у Львові, Володимира Гнатюка	159 - 175
XI. Федькович концертант і прелєгент, Івана Франка	175 - 177
X. З поля народньої осьвіти в Росії, В. Д.	177 - 179
XI. Соті роковини прилучення Грузії до Росії, Українця	179 - 180
<i>Хроніка і бібліоґрафія</i>	23 - 30

Уваги на сучасні теми.

УІІІ. Справа українсько-руського університету у Львові.*)

ІІ.

В попередній книжці нашого журналу подали ми справозданє з віча студентів у справі українсько-руського університету у Львові і висловили наші погляди на сю справу. Віче — чого можна було надіятись — не мало ніяких корисних наслідків для студентів і було промовчане, як звичайно, цілою польською пресою. 19-ого падолиста зійшли ся нараз студенти всіх факультетів на нове віче, яке закінчилось величезною демонстрацією проти дотеперішнього поступування компетентних властей із студентами Русинами. Польські часописи не надіялись очевидно такої маніфестації, потратили цілковито розвагу і вдарили однодушно в звін тривоги, завзиваючи цілу польську суспільність у похід проти студентів — у першій лінії — а далі проти національних змагань Русинів взагалі. Цілий тиждень задруковувано всі польські часописи найріжнороднішими напастями на Русинів, при чім одна часопись старала ся випередити другу в ненависти та лайці на Русинів. Представимо тут цілий хід сеї справи від жовтневого віча студентів аж до сьогодні.

Д. 8 жовтня ухвалили студенти між иньшим резолюцію, в якій домагали ся рівноправности українсько-руської мови з польською на університеті. Як раз тоді були на порядку в університеті увільнення від чесного. Студенти Русини повносили подання в українсько-руській мові і домагали ся, щоби в тій самій мові видавано їм резолюції. Ректор Рідігер запевнив їх, що резолюції будуть справді зладжені по руськи. Жаданя студентів були зовсім

*) Диви: кн. XI, стор. 95—100.

оправдані і легальні, бо міністеріальний рескрипт, яким заведено у львівській університеті польську урядову мову, наказує на подання, написані українсько-руською мовою, відповідати так само. Яке-ж було зачудування студентів, коли прийшли по резолюції і дістали їх — у польській мові! Студенти не прийняли їх і звернулись до ректора з просьбою, щоби додержав свої обіцянки. Та ректор став тепер на иньшій ґановищі і заявив, що ся справа не належить до нього, але до деканів поодиноких факультетів, до яких належить їм звернути ся. Декани поступили собі самовільно і неправно і не прихилили ся до домагань студентів. Се дало привід до падолистової демонстрації.

Рівнобіжно з тим вели свою справу богослови. Супроти їх солідарности мусів уступити кс. Фіялек і перевести вписи, хоч індекси були виповнені українсько-руською мовою. Одначе в письмі до ректорату духовної семінарії заявив він, що робить се тільки з причини спізненої пори „лише виїмково і тимчасово“. Богослови зрозуміли, що вони нічого не виграли, що супроти письма кс. Фіялка мусить повторити ся те саме в літнім семестрі, що їх чекає нова боротьба з кс. деканом, тому оголосили в часописах „Поклик“, в яким звернули ся до студентів сьвітських факультетів із зазивом до спільної акції в університетській справі. Рівночасно скликали в семінарії збори богословів (12 і 13 падолиста) і по переведенню дискусії ухвалили такі резолюції:

I. Збори вкладають обовязок на комітет, щоби він порозумів ся зі сьвітськими товаришами та солідарно з ними домагав ся як найскоршого основаня окремого українсько-руського університету у Львові.

II. Збори поручають комітетови вислати в порозуміню із сьвітською академ. молодіжю телеграму на руки руських послів із домаганем як найскоршого порушення в Раді державній языкової справи на львівській університеті, т. є. рівноуправнення українсько-руської мови в урядованю.

III. Збори поручають комітетови внести як найскорше в порозуміню зі сьвітськими студентами на руки послів меморіал до міністра осьвіти з домаганнями основаня окремого українсько-руського університету у Львові, а на разі як найскоршого креованя рівнорядних українсько-руських катедр на всіх виділах, а специяльно на богословських катедр

канонічного права, історії церкви і ексегези свв. письма старого та нового завіта ві старославянського тексту.

IV. Збори вишлють делегацію до кс. декана, яка заявить йому рішучо в імені всіх українсько-руських богословів, що коли він і на далі буде відносити ся глушливо, ігноруючо і аrogантно до нас і нашої мови, то ми в иньшій спосіб пошукаємо собі сатисфакції.

V. Збори поручають комітетови вислати привітну телеграму словінським студентам із признанем їх справедливих домагань окремого словінського університету, на руки посла Ферянчіча.

Рівночасно одобрили збори дотеперішнє поступуванє комітету і поручили йому й далі вести цілу акцію.

Як видно з того, між усею університетською русько-українською молодіжю варило ся безнастанно від початку курсу, а не тактовне поведєнє університетських властей не дало їй успокоїтись. І хоч українсько-руська преса подавала звістки про всі ці події, то на них не звертали уваги ні професори Поляки, ні польська преса, вважаючи очевидно, що се тільки забавка студентів, а бавити ся їм чейже — можна!

Тимчасом богослови почали переводити ухвалені резолюції в житє. Вони вислали телеграми до послів Романчука і Ферянчіча (точки II і V), а надто депутацію до кс. Фіялка.

В складі депутації були чотири питомці, по одному з кожного року. Представитель четвертого року промовив до кс. Фіялка сими словами:

„Отсе являєть ся депутація, вибрана зпоміж усіх богословів українсько-руської народности...

Кс. Фіялек: *Ależ panowie, ja tego nie rozumiem.*

Бесідник: „Промовляю до Вас, отче декане, своєю рідною мовою, яку, як славянську, Ви, отче декане, при крихітці доброї волі зможете зрозуміти.

„Отсе являєть ся депутація вибрана зпоміж усіх русько-українських богословів, українсько-руської народности, яка має порученє іменем усіх товаришів заявити ось що:

„Ми, українсько-руські богослови, не дізнавали від Вас, отче декане, належного трактованя як *cives academici* і як молодіж українсько-руської народности. Під претекстом, що не розумієте нашої мови, жадаєте від нас виключно мови польської. Ми

протестуємо проти такого поступування і заявляємо рішучо, що як доси, так на дальше будемо уживати в мові і письмі виключно українсько-руської мови. Ми позволимо собі пригадати, що нас, звичайних слухачів Русинів на богословським виділі, звиш 200, значить 7 разів стілько що Поляків, і мусимо мати свої права. Супроти того ми в імені богословів-Русинів заявляємо рішучо, що коли Ви, Всесвітліїший отче декане, будете як доси, так і дальше відносити ся глумливо і ігноруючо до нас і нашої мови, ми покажемо собі в иньший спосіб сатисфакції“.

Кс. Фіялек вислухав уже спокійно промови, але в відповіді заперечив твердженням депутації, а тим самим не відкликав нічого зі свого поступування і не приобіцяв нічого на будуче що до пошановання прав українсько-руської мови на університеті та що до своїх відносин до студентів Русинів на богословським факультеті. Богослови мусіли очевидно супроти того витягнути дальші консе-квенції що до свого поступування.

Тимчасом заповів посол Романчук у парляменті нагле внесе-сє в справі основаня українсько-руського університету на 19 па-долиста, а студенти скликали на той сам день на 12 годину в по-лудне віче в тій самій справі в університеті з такою програмою: 1) Отворєнє віча і вибір президії. 2) Справа рівноправности укра-їнсько-руської мови на університеті. 3) Справа самостійного укра-їнсько-руського університету. 4) Внесеня і інтерпеляції. — Сенат дозволив вправді на віче, але: а) Призначив на збори найменшу салью в університеті. б) Переніс збори на 7 годину вечером, щоби тим чином не допустити до участі в вічу богословів. в) Викинув з програми 3 і 4 точку.

Студенти зрозуміли, що через те скінчила ся для них ле-гальна дорога для виборєня собі прав і постановили вступити на нелегальну дорогу.

Дня 19 падолиста зійшли ся вони на університеті в числі понад 500 душ о 12 годині в полудне, відповідно до первісного-пляну, ввійшли цілком спокійно до найбільшої 3 салі — на скільки могли змістити ся, решта стояла на коридорі — і розпочали на-ради. В салі був нечуваний стиск. Стояли хто де міг і як міг. Хто стояв по заді, не був у силі пропхати ся наперед, хоч би робив не знати що. Вибрано президію, почали говорити поодинокі референти.

Тут на хвилю перервемо опис дальших подій для зроблення невеличкої, але досить важної екскурсії.

Професори Поляки звичайно не цікавилися тим, що радять на яких небудь своїх зборах студенти Русини. З тої причини вони не являли ся на них ніколи — бодай від коли я тямлю, хоч навіть часом прошено їх про те. Студенти були певні, що вони й тепер не являть ся, тим більше, що їм було звісно, що збори нелегальні. Приходити їм отже в ролі учителів і приятелів студентів — не випадало; приходити знов у ролі поліції, себто для розв'язання зборів — не лицувало. Вони-ж могли й так опісля перевести слідство, як зверхні влади, і покарати — коли се вже було конечне з якої небудь причини — студентів за те, що скликали нелегальне віче. На с'їм була би справа скінчила ся і не було б прийшло до ніякої демонстрації. Зрештою могли вже в остаточнім разі вислати на віче професорів, яких студенти поважають і цінять, хоч вони Поляки. Се було-б також довело до иньших вислідків. Нетакт професорів попсував на жаль усе.

Заледви один бесідник скінчив говорити і почав другий, зняла ся при дверях метушня і псикання до бесідника, щоби не став говорити. Ті, що стояли на переді, не знали властиво, що стало ся, бо студенти задля браку місця поставали на лавки і заслонили більшій частині вид на салю. Нараз піднав ся голос: Твардовський іде!

В салі заворушило ся як в улию. Той Твардовський, що дав себе пізнати як найбільше загонистий ворог Русинів (хоч сам професор філософії), що як декан зважив ся відобрати голос своєму товаришеви на засіданню професорської колегії тільки за те, що він говорив по руськи і хоч доси нема ніякої постанови, що зборювала би професорови говорити по руськи, той Твардовський, що обидив не тільки любимого професора студентів Русинів, але посередно цілу націю, зважив ся прийти на віче (яко продекан), аби його розв'язати! Се обурило студентів. По всіх неначе перейшла електрична іскра, і зі всіх грудий залунали оклики: *Regeat Twardowski! Ganyba! Proch!* і т. н. Почав ся свист і тупіт. Та професори, що йшли за Твардовським, немов не звертали на те уваги; вони продирали ся крізь товпу далі, а Твардовський протискав на переді для них дорогу, розпихаючи ліктями студентів. Один студент діставши від нього стусана в бік, відвернув ся і сказав: „Що за безличність так штуркати!“ — „Uważaj pan

że ryzykujesz swą karierą!" — відповів на те секретарь університету Вінярж, що йшов за Твардовским. Такими характеристичними висловами мали професори зробити лад між студентами!...

Та студентам байдуже було тоді до „карієри“. Вони збилися ще більше в купу, а професори переконавшись, що силою нічого не вдіють, тим більше, що крик і свист не уставали ні на хвилину, вернули назад, і бесідники почали говорити далі.

Професори однак не зрезигнували з дальшого атаки на студентів. Вони зателефонували по ректора і за чверть години він був уже в університеті. Почався новий похід на віче. Напереді йшли педелі, за ними Твардовский, секретарь Вінярж, далі ректор Рідігер і ще кілька професорів. Повторилася на ново попередня сцена. Крик, свист, тупіт, оклики Твардовському, який постановив очевидно за всяку ціну дістатися на сальо і т. и. По кількахвилинній метушні, серед якої педелі розпихали студентів, аби промостити дорогу професорам, а студенти не допускали до того і випихали педелів, професори уступили, при чім ректор мав проголосити, що розв'язує віче. По їх відході настала знов тишина і бесідники кінчили свої промови. Віче ухвалило одноголосно отсі резолюції:

1) Руська академічна молодіж жадає як пайскоршого основания самостійного українсько-руського університету у Львові.

2) Поки-що жадає переведення повної утравізації в теперішнім львівським університеті і шановання її прав і почувань.

3) Постановляє вислати до руських послів телеграму на руки п. Романчука з повідомленєм, що підпирає одноголосно його нагледженє.

4) Постановляє вислати депутацію до міністерства, яка вручить там меморіал підписаний усіми вічевиками.

5) Висловляє своє обуренє сенатови за його поведенє супроти укр.-руської молодіжи і погорду проф. Твардовському та Фіялкови.

6) Постановляє перешкоджувати викладам обох останніх професорів.

7) Висловляє найглубшу погорду проф. Цьвікліньському за останній виступ проти українсько-руського народа в парламенті, незгідний зі становищем ученого мужа.*)

*) Тут додамо ще для поясненя, що на роз'ярєнє студентів, побіч висше наведених причин, вплинули ще й отсі, зовсім не маловажні: а) Інавгураційна промова ректора, який з'ігнорував у ній Руєннів цїлковито, і всюди зазначував

З піснею на устах вийшли студенти з університету і поуставлявши ся в чвірки потягли вулицею Академічною, Марійською площею і вулицею Коперніка до духовної семінарії, де попрощали ся з богословами, і вернули до ринку, а звідти розійшли ся домів. Дорогою співали на переміну: „Ще не вмерла“ і „Не пора“. Перед редакціями русиножерних газет „Dziennika Polskiego“ і „Gazety Narodowej“ задемонстрували, викликаючи: „Pereat! Ганьба!“ На виході вулиці Коперніка заступила студентам дорогу поліція, але на заяву, що вони зараз розходять ся, не інтерв'ювала більше.

Того самого дня вечером зійшли ся ще раз студенти — тим разом тільки сьвітські — на легальне віче, визначене на 7 годину. Професори запитали через педелів, чи можуть прийти до салі. Студенти відповіли, що можуть, і в салі появили ся професори: Кручкєвич, Фінкель і Обжут. Та ледви комітетовий, Е. Бурачинський, промовив кілька слів, починаючи віче, забрав голос один із студентів і заявив: „Віче українсько-руської молодіжи, як звісно, відбуло ся вже нині рано і що було потрібне, ухвалило, тому другого віча, ще й обкроєного, нам не треба. Я йду домів і думаю, що й иньші товариші зроблять так само“. Всі крикнули „славно“ і вийшли з салі, полишаючи в ній комітет і професорів.

Рівночасно з сим вічем відбуло ся засіданє сенату в університеті. На ньому ухвалив сенат перевести як найострійше слідство з демонстрантами і завісити виклади аж до нового розпорядження. Тимчасом студенти зійшли ся знов на нараду і ухвалили оголосити таку відозву до польської університетської молодіжи:

„Товариші Поляки!

Події в університеті з 19 с. м., що їх наслідком було спиненє університетських викладів, спонукують нас звернути ся до Вас, Товариші, з отсим відкликом:

Коли відкликаємо ся до Вас, то за-для бажання, аби дехто з Вас ні на хвилю зле не порозумів нас. Тож вислухайте нас!

немов навмисно, щоби вколоти їх: „My polscy profesorowie“, „Nasza polska nauka“. „Wy polska młodzież“ і т. и. уважаючи очевидно, що слово „polski“, повторюване безнастанно, має бути вінцем сеї промови і заступить у ній усе иньше. б) Заява Твардовского, що індексів виповнених руською мовою не буде підписувати. в) Промова проф. Цьвіклінського в парламенті, в якій він позабувши на своє поважне становище, накинув ся також заїдо на всіх Русинів без різниці, немов був би кореспондентом „Dziennika Polskiego“.

Вже не австрійською конституцією, але загально-людським природним правом належить ся всякому народови, отже й нам Русинам таке саме право на жите і розвиток власної культури, як і иньшим народам. І коли ми домагаємо ся самостійного українсько-руського університету у Львові, то домагаємо ся тільки сего, що нам по всім божим і людським правам належить ся.

Товариші!

Чужого не бажаємо, але й свого права готові ми добивати ся до краю! Респектуємо всі Ваші культуральні здобутки і права, але проти національної загибелі бороти ся будемо до загину!

Коли ми рішили ся на рішучу, хоч би й жертвами застелену дорогу безоглядної борби, — коли ми, провоковані сенатом як і поодинокими професорами, постановили боронити ся від насилья, — то тим цілком не думаємо виступати проти польської нації, як такої, отже й не проти Вас, Товариші, як Поляків. Не з Вами боремо ся, а з тими, що нас гнетуть!

Товариші!

Одно нас лучить важне-преважне знамя. Ви і ми молоді, Ви і ми леліємо в наших горячих, незіпсованих житем серцях сьвяті ідеали волі, свободи, братерства і рівности. І ми не можемо сумнівати ся, аби що-до Вас могло се бути инакше!

Товариші!

На прапорах Ваших великих борців за свободу стояв клич до всіх поневолених: „За вашу й нашу свободу!“ І ми віримо, що в Вас стрінемо ми нащадків славних героїв із 1831 року, а не синів станчикерії з 1901 року!

Ще раз кличемо:

Не чужого ми бажаємо

А свого-ж то права! —

і переконані, що Ви, розуміючи наші думки, розумієте їх так, як тільки молодіж може зрозуміти, займете супроти нас об'єктивне та ідеалам волі, рівности і правди відповідне становище, — що в Вас стрінемо союзників у нашій борбі і що порозумієте нас і сю хвилю, — порозумієте се, що інтерес польської нації, інтерес Вашої народньої честі вимагає, щоби Ви в сій нашій борбі знайшли ся не по стороні наших кривдників, не по стороні тих, що з безмежним цинізмом тончуть загарантовані нам законами права, але по стороні тих, що піднесли прапор борби проти насильства.

Товариші!

Ми уважаємо Вас за союзників у борбі!

В нас самих досить сили, щоби видержати сю борбу і понести всі жертви, — до Вас відкликаємо са з зазивом: „Збережіть честь польського імени, не дайте нам нагоди записати в анналах історії, що нас угноїтав коли небудь польський нарід, але що всі утиски йшли від зненавидженої і Вами кліки і її прислужників!“

Товариші!

Давайте нам нагоду пізнати в Вас ворогів усякого насильства, дайте доказ на се, що польський нарід, який Ви репрезентуєте, се нарід свободи і ворог насильства і угноїту!

Львів 20 падолиста 1901.

Українсько-руська академічна молодіж“.

На сю заяву дістали доси студенти Русини дві прихильні відповіді: а) Від студентів Поляків із Леобен телеграму: „В відповіді на відозву українсько-руської молодіжи підносимо оклик: Най жие поступова українсько-руська молодіж із її оправланими жаданнями!“ б) Від студентів-Жидів сионістів із тов. „Ognisko“: а) Виділ акад. тов. „Ognisko“ признає оправдані жадання товаришів Русинів. б) Виділ акад. тов. „Ognisko“ стоячи на становищі, що кожда нація може впоминати ся за свої права, обіцяє товаришам Русинам підпору в борбі за культурні права. — Крім того студенти Поляки, що з'їхали ся по замкненю викладів у Перемишлі, признали одноголосно жаданє окремого українсько-руського університету оправданим, але осудили демонстрацію більшістю двох голосів.

Польська преса віднесла ся до відозви зовсім перфідно, так як до цілої демонстрації. Найліпшим доказом того послужить отсей цитат із „ліберального“ „Słowa Polskiego“ (з 22/XI): „Гарна відозва, тільки має одну ахілеву п'яту: опираєть ся на неправдивих премісах. Ніхто не провокував українсько-руської молодіжи, ані сенат, ані ректор, ані поодинокі професори. Коли дозволено на віче — то де була та провокація? Цілий професорський збір був і є найприхильнійше успосблений для Русинів і для їх культурних домагань. Коби Русини ніколи не мали більших неприятелів“.

Розумієть ся, що й шовіністичні польські студенти, які групують ся в „Czytelni akademickiej“, не могли стати на иньшій становищі. У відповідь на відозву Русинів зібрали ся вони

д. 22/XI на віче і ухвалили там такі резолюції: I. Супроти того, що два одинокі польські університети на польській землі являють ся не тільки природною і законною потребою краю, але ледви в малій мірі відповідають оправданню і конечним вимогам 20-мільйонного народа — правні вимоги і інтереси польського народа наказують заховати в сій справі безумовно стан посідання, а навіть можливе його розширенє, всі-ж закуси на ті кріпости польської університетської культури, звернені проти сих елементарних і необхідних потреб; через те польська молодіж осуджує акцію, звернену до утраквізації львівського польського університету і визнає польських послів перешкодити всяким змаганням у тім напрямі. II. З уваги, що ми сини народа, який кермуєть ся ідеєю свободи, та нині пригнетений неволею, маємо симпатію до кожного рішучо культурного національного розвитку; з огляду одначе, що теперішня діяльність керманців руського питання проявляєть ся не так у позитивнім, як у негативнім напрямі, не так у душі творчого розвитку українсько-руської культури, як у шкідливій ненависти до всего польського, — польська молодіж примушена здержати ся від піддержування руських стремлень. III. З уваги, що цілковито, без огляду на сю або ту особу професорського збору, в особі кожного професора Поляка представляєть ся перед усім польська катедра або відповідна репрезентация польської науки; що в зневазі такої репрезентациі містить ся зневага польської науки і культури — зібрана молодіж пиятує сповнені в тім напрямі ексцеси українсько-руської молодіжи, а переведення заповіджених у будучности не стерпять“.

Для характеристики сеї польської молодіжи належить ще зазначити, що на її зборах ставлено внесення, аби студентам Русинам не подавано руки, коли вони не заперечуть, що брали участь у демонстрації та щоби домагати ся від сенату як найострійшого покарання демонстрантів. Внесення сї внали одначе і тим способом увільнили „свободолюбну“ польську молодіж від сороку.

Віче поступової польської молодіжи, скликане в справі демонстрації на 25/XI заборонила поліція. Воно одначе відбудеть ся 28/XI за запросинами.

Тимчасом переводить ся слідство зі студентами в університеті. Доси переслухано 16 студентів і всіх професорів (!) Русинів. Який буде результат слідства, на разі не відомо, тим більше, що міністер Гартель наказав його перевести як найострійше, очевидно

на представлене самих Поляків. Руські посли заповіли одначе вже в тій справі інтерпеляцію в парламенті. З другого боку внесли студенти таке письмо до сенату:

„Високий Сенате!

Супроти розширених вісток, наче би дисциплінарне слідство з причини університетських подій з дня 19 с. м. вже скінчило ся і наче би крім переслуханих доси товаришів нікого більше зі студентів не мало ся вже переслухувати — і супроти кольпорованої прасою вістки, наче би до сих товаришів мали ся приложити найострійші дисциплінарні міри — підписані звертають ся до сенату, як верховної власти, з отсею заявою:

Всі підписані брали участь у вічу, що відбуло ся дня 19 листопада с. р. о 12 год. в полудне на університеті і супроти того домагають ся, аби й проти них розпочало ся дисциплінарне слідство, бо не можуть ніяким способом допустити і не допустять до сего, щоб одиниці, товариші цілком не більше від інших у справі заангажовані, мали відповідати за се, що сповнив загал і за що загал тільки солідарно може і хоче відповідати. У Львові, д. 24 листопада 1901“.

На сім письмі підписало ся 420 студентів. Дальші підписи з причини виїзду багатьох студентів задля завішення викладів будуть долучені пізнійше. Ся солідарність молодіжи вказує, що вона розуміє докладно цілу справу, трактує її дуже поважно і готова за неї відповідати, але солідарно, в цілості, відповідно до застави: „Один за всіх, усі за одного!“ Покаране отже кількох студентів, про яке говорено в польській пресі, не мало б ніякого успіху, бо непокарані будуть вести справу дальше, доки не доведуть її до бажаної мети, якою є одинокий і загальний клич: „Самостійний українсько-руський університет у Львові!“

Дуже вірадна проява, що вся українсько-руська інтелігенція, вся освічена суспільність зрозуміла величезну вагу справи і стала за нею як один муж. Усюди по провінції позаповідано збори інтелігенції, на яких ухвалюють ся резолюції рівнозвучні з резолюціями студентів та внесенням руських послів що до самостійного українсько-руського університету. Ріжні корпорації і товариства висилають петиції до парламенту з жаданєм університету, а сотки признань для молодіжи, висловлені в телеграмах і письмах указують, що молодіж не стоїть сама, що її підпирає

в оправданих домаганнях ціла суспільність. Се все доказує також, що справа не викликана хвилевою агітацією, але що вона назріла і не зійде вже з порядку, доки не буде прихильно полагоджена.

Так отже справа демонстрації виросла в поважну культурну справу з незвичайно великим і далекосяглим значінем політичним. Із Поляками числять ся всі власне тому, що в них є всі культурні інституції, яких потребує народ для того, щоби міг жити своїм окремим, самостійним життям. З Русинами не числив ся ніхто, бо вважав їх „хлопською“ нацією, яка в культурнім життю не має ні голосу, ні значіння. З основанєм університету змінили би ся відносини в тім напрямі ґрунтовно тим більше, що за університетом пішли-б иньші культурні здобутки, які піпхнули-б нас на широку струю загального життя цивілізованих народів та в недовгій розмірно часі зрівняли нас із ними в кождім напрямі.

Замітна також річ, що наші москвофіли, які в рішаючих хвилях люблять дуже часто ставати на „принципйальнім“ становищі і противити ся тому, чого домагаємо ся, в сій справі не тільки стали на прихильнім становищі, але постановили її навіть підпирати. Їх преса завізвала своїх прихильників висилати петиції до парламенту в справі засновання університету, їх студенти ухвалили на своїх зборах подібні резолюції, як наші і постановили поступати з ними солідарно, хоч і окремо, їх політичне товариство приступило також до спільної акції з загалом Русинів. Лише віденські москвофіли виріжнили ся тут трохи. Звісний „Всеславянин“ Верґун заявив у своїм „Слав. Вѣку“, що москвофіли повинні домагатися передовсім засновання катедри російської мови і літератури, а далі, що Русини повинні добивати ся свого університету в Чернівцях. [Сю статю передрукував „Галичанин“, можливо отже, що москвофіли змінять тепер своє становище в назначенім напрямі]. Студент Киндїй пішов іще далше, бо поставив внесенє на зборах віденських Русинів, щоби домагатися засновання російського університету. Але се видало ся навіть його товаришам за мало розумним, тому не поперли його зовсім.

Польська преса всіх партій і фракцій заняла по просту нечувано вороже становище до цілої університетської справи. Чогось подібного не бувало мабуть у ній ще ніколи, навіть у часі виборів, коли політичні пристрасти і антагонізми виростають до кольосальних розмірів. Цілий тиждень задруковувано всі днівники величезними статями, в яких аж кишіло від найріжнородніших

інсинуацій та ненависти до всего українсько-руського. Деякі з тих газет посували ся аж до того, що підбурювали Поляків студентів, щоби Русинам не подавано руки, щоби їх покарано як найострійше (чого виразом було відповідне внесення одного студента на зборах „Czytelni akademickiej“), щоби проти Русинів виступили польські студенти з фізичною силою і пімстили ся так за побиті педелів і професорів (чого *de facto* не було) та за зневажене польської науки і польського народу (так як би демонстрація проти кількох, не всіх професорів була подібною зневагою), щоби прокураторія виточила виновникам судово-карне слідство за публичне насильство, щоби на випадок поновлення демонстрації влади вислали проти студентів Русинів не тільки поліцію, але й війсьکو і т. и *ad infinitum*. Повтаряти все те тут, або хоч подавати цитати не оплатило-б ся, бо все те можна-б звести до кількох слів: страшенна ненависть і заїлість супроти Русинів. Піднесемо при тім одначе й кілька таких фактів, над якими можна спинити ся тут.

Перш усього Поляки не могли зрозуміти ніяк, звідки взяли ся нараз такі нечувані „дикі галабурди“ — себто демонстрація — в університеті, коли польські професори відносили ся завсїди прихильно і льюально до студентів Русинів. Ми вказали вже висше на сю льюальність і на причини демонстрації. Тут скажемо тільки: Чи жадання студентів не були доси звісні ні професорам, ні польській пресі? Таж ся справа тягнеть ся вже цілі три роки, таж у тій справі студенти мали вже кілька віч і деякі польські газети відзивали ся навіть прихильно про домагання українсько-руського університету, ба навіть цифрово доказували слушність домагань; таж подібні внесення появляли ся вже і в парламенті і в сеймі. Чи ж не було досить часу компетентним людям застановити ся над тою справою? А що до рівноправности українсько-руської мови з польською, то від кого вона залежить? Ми дуже добре знаємо приписи видані в тім напрямі, але знаємо також, що ніякі приписи і розпорядження, ба навіть закони, не можуть тревати сотки літ. Вони змінюють ся відповідно до потреб, а в тім випадку зміни залежали цілком від польських професорів. Вони-ж бачили безнастанний приріст студентів і не могли бути такі наївні, аби думати, що студенти згодять ся на цілковиту польонізацію і не виступлять в обороні своїх прав. Вони-ж могли виробити проєкт відповідних змін у теперішніх приписах — коли були такі прихильні Русинам — і предложити висшим властям для затвердження,

покликуючись на змінені обставини. Возьмім сю справу з другого боку. Припустім, що львівський університет українсько-руський, а Поляки становлять у ньому таке число, як тепер Русини. Що Поляки зробили-б, коли-б Русини стосували до них усі ті привилєї? Аж тоді закричали-б вони, як кричать тепер на Прусаків і т. д. Та в тім власне й сук, що Поляки не Русини; що їм вільно та до чого вони мають право, того Русинам не вільно і до того їм засі. Доки студенти Русини радили спокійно, писали петиції і меморіали, доти Поляки відносили ся до них прихильно, уважаючи очевидно все за діточу забавку. Коли-ж студенти вибухли з елементарною силою, тоді навіть прокураторію, поліцію і військо не сором призивати проти них.

Виступи польської преси проти демонстрації можна-б одначе ще сяк-так зрозуміти; та ніяк не можемо зрозуміти виступів проти засновання окремого українсько-руського університету. З його заснованєм Поляки абсолютно нічого-ж би не втратили з теперішнього „стану посідання“, на який покликають ся. Русини-ж не домагають ся переміни теперішнього польського університету на руський, вони не домагають ся також його знесеня. Страх перед зрущенєм польської молодіжи на українсько-руським університеті також не має ніякої підстави, бо-ж Поляки ходили-б на свій університет. Що більше, Поляки мали-б навіть користь із засновання українсько-руського університету, бо тоді теперішній міг би бути чисто польський, як краківський, і ніхто з Русинів не мав би до нього ніякої претенсії. Доки одначе Русини не мають свого університету, доти не можуть вони і не сьміють зрезигнувати зі своїх прав, які належать ся їм на теперішнім. Щож до жаданя утравкізації, то вона мала-б бути тільки тимчасова, переходова і з того боку Полякам нема чого лякати ся. Русини самі не згодили-б ся на довгу утравкізацію, маючи добрі її приклади в народних та деяких середних школах, на яких вони виходять, як Заблоцький на милі.

Деякі польські газети порадили Русинам добивати ся свого університету в Чернівцях, а не у Львові, а до них прилучив ся і наш „Всеславянин“. Коли-б ми були злобні, то ми відповіли-б: Поляки! Ми хочемо мати свій університет. Головне gros нас є в Галичині (в Австрії). Всі нитки нашого життя сходять ся у Львові, тому ми хочемо мати тут університет. Ми не противні одначе, щоби ви мали свій другий, та львівський заваджає нам. Чи не схотіли-б ви перенести його на Спіш, на Шлеск, до Злу-

чених Держав, або деінде, де живуть ваші земляки? Ви не стра- тили-б на тім нічого. Отсе най і буде відповідю на проєкт руського університету в Чернівцях.

Другий проєкт польських газет був такий, щоби богослов- ський факультет перенести деінде, тоді ослабила-б ся сила світ- ських слухачів. Цікаво тільки, де його перенесено-б і які мало-б се наслідки? Коли-б перенесено до латинської семінарії, то там певно не пішов би ні один руський богослов. Коли-б перенесено до руської семінарії, тоді сей факультет мусів би бути руський. Коли-ж би його розділено на два, польський і руський, то й овшім: Русини не мали-б нічого проти того. Підносили ся також голоси, щоб його перемінити на духовну академію. Ми полишаємо се, що окремий закон у тім напрямі не удало-б ся навіть Полякам пере- вести, але коли-б так і стало ся, то й тоді ми були би вдоволені, бо мали-б уже свою власну висшу школу. Розумієть ся, що через те не зрезигнували-б ми із жаданя окремого університету.

Отсе одинокі проєкти польської преси в цілій університет- ській справі, про які можна було говорити, хоч не конечно зго- дити ся на них. Усе иньше — се по просту мерзота, яка поль- ській пресі не принесе чести. Деякі тільки газети станули на при- хильнім до Русинів становищі: львівські „Monitor“ та „Kurjer Lwowski“ і краківські „Naprzód“ та по части „Nowa Reforma“. Зацитуємо тут статю з „Naprzodu“, орґана соціяльної демо- крації:

„Ось маємо нову аферу польсько-руську — пише „Na- przód“ — яка не уступає в нічим чеським, словінським або італі- янським. Зачало ся від марної задирки з причини нетакту декана кс. Фіялка, а скінчило ся на завішеню викладів на всіх виділах львівського університету. Не знати, який оборот прийме далше ціла справа. В хвилі загального розгорячковаия дуже легко за фальшивий крок із одної або з другої сторони, а кожда, хоч би найменша помилка стає доливанєм оливи до огня. Зазначуємо пе- редовсім, що жаданє утвореня українсько-руського університету, піднесене українсько-руською мо- лодіжю і суспільністю, зовсім оправдане і спра- ведливе. Кожий нарід має право до культурного житя. Поль- ська суспільність, яка бореть ся на два фронти, в Прусах і в Ро- сії, зі своїми гнобителями, не може безумовно противити ся жаданю братнього народа, бо се могло би наразити її на закид,

що в борбі з Русинами уживає способів, які сама осуджує в інших випадках.

„Тому конечно, щоби наша суспільність не дала ошукати себе накликуваннями сеї часті галицької преси, яка взяла собі за задачу систематично зривати всі нитки, що лучать Поляків із Русинами. Галицькій шляхті не залежить на приятних відносинах до Русинів, народу без шляхти. Отже немов то національним моментом покрито глибокий, суспільний антагонізм, який існує межи руським хлопом і східно-галицьким шляхтичем. Подільський шляхтич готов підпирати радше москвофіла, чим українсько-руського народовця, радикала, чи соціяліста...

„А що тикаєть ся подій на львівськiм університеті, то передовсім не належить уважати демонстрантів злочинцями і не накликувати до політичних репресалій. „Dzienniki“, „Czasy“ і т. н. ударили вже в сей нанависний поліційний тон, який є провокацією молодіжи і з певністю не причинить ся до усмирення умів! Демонстрація молодіжи не є таким страшним злочином, щоби аж замкати університет і розпочинати масові дисциплінарні слідства. Про се повинні пам'ятати професори львівського університету. Толеранцією і виrozumілістю можна багато більше вчинити, чим драконськими карами.

„Польська демократія не повинна глядіти на польсько-руські відносини крізь скла зацофаного, подільського обшарника. Належить пам'ятати, що інтереси польської демократії і українсько-руської однакі, що в борбі з царатом українсько-руський нарід, який стремить до незалежної України-Руси, буде нашим союзником у борбі за незалежну Польщу... Виходячи хоч би з сеї точки погляду, ми не повинні заховувати ся ворожо супроти народа, який змагає через засноване університету до розвою своєї культури...”

Розумієть ся, що сей голос не вплинув на зміну тактики решти польської преси проти Русинів і вона аж тоді замовкла, як виговорила все і більше не стало їй тематів. Вона й не могла мабуть бути об'єктивна, коли статі для неї або писали, або інспірували самі професори. А польські професори львівські — розумієть ся не всі, бо є й між ними одиниці чесні, тактовні і віддані зовсім науці — цікаві люді! Велика частина їх уважає катедру або побічним своїм занятєм, або тільки способом до осягнення иньшої цілі. Ми

не будемо вичисляти тут усіх тих, що займають ся всякими річями, тільки не наукою. Згадаємо лише про „політиків“, бо се найхоченіша річ і найпоплатніша для професора. Такий політик старається зразу ввійти до ради мійської, опісля до сойму, потім до парламенту — а звідти потрафить уже дістати ся вище. Губернатор австро-угорського банку Біліньський, бувший міністер Рітнер, міністер для Галичини Пентак, намісник Мініньський, віцепрезиденти польського „Koła“ у Відні Дзедушицький і Цвєкліньський, посли такі як пок. Черкавський, Пілят, Ромковський і т. д. — се все професори львівського університету. Такі знов Твардовські, Фіялки і ин. вправді ще не посли, але будуть ними певно, бо ґрунт собі приготували вже. Розуміється одначе, що при такій політикоманії професорів терпить наука і не диво, що львівський університет поза Галичиною не має ніякої поваги, не притягає до себе ніяких чужих студентів, не тішить ся ніякою славою. Чи не подумали-б професори над тими відносинами лінше, намісь над способами давлення Русинів? Се була-б дуже пожадана річ для них самих.

Володимир Гнатюк.

ІХ. Федькович концертант і прелєгент.

Незабаром вийде перший том повного, критичного видання творів Осипа Федьковича, безперечно одного з найбільших наших поетів по Шевченкові. Се виданє має бути завершене біографією і характеристикою поета, а щоб се було можливе, треба ще немало пошукувань, споминів і вказівок. Подаю тут один такий причинок, уділений мені ласкаво устно проф. Ів. Верхратським. Проф. Верхратський познайомив ся з Федьковичем особисто в часі побуту поетового у Львові (від 22 липня 1872 до січня 1874 р.). Ф — ич переважно мовчазний, нетовариський, чув ся мов сам не свій у товаристві тодішніх львівських Русинів. Та про те зразу всі витали його дуже радо, горнули ся до нього, бачучи в нім нового кобзаря, славу і гордощі рідного краю. В товариських розмовах Ф — ич часто захвалював гру на лірі і заявляв, що сам він уміє гарно грати на тім інструменті та бажав би, щоб його вживанє розповсюдило ся скрізь по наших селах. (Сю думку висловив Ф — ич також у послєсловію до своєї книжечки виданої „Просьвітою“ п. з. „Дванацять пїсней во честь и славу святого Отця нашого Николая“. У Львові 1873, перше виданє стор. 29—30, у дальших ви-